

Traditsiooniline lubikrohv ja -värv

VALMISTAMINE JA KASUTAMINE

2	SISSEJUHATUS
3	OSKUSED JA ILM – ÕNNESTUMISEKS VAJALIK KOOSLUS
4	LUBIKROHV
4	Aluspinna ettevalmistamine
5	KROHVIMINE
6	AJALOOLISE KROHVIGA TÖÖTAMISE MEELESPEA
7	LUBIVÄRV
8	Aluspinna ettevalmistamine
8	Värvimine
9	PANE TÄHELE!
10	LISAMATERJALID

Sissejuhatus

Traditsiooniline lubikrohv ja -värv on sobivaim „nahk” Teise maailmasõja eelsete looduskivist ja põletatud tellistest hoonete vanadele seintele, seda ühtaegu praktilisest, aga ka esteetilisest vaatepunktist.

Lubjal põhinev krohv ja värv on head nii hoone kui ka selle asukate tervisele, sest tegemist on veeauru juhtivate ja antibakteriaalsete materjalidega, mis vajadusel imavad hästi liigset niiskust ning võimalusel lasevad sellel ka seintest välja kuivada. See aitab ennetada tõsist seinakahjustust ning hoida ruumides head sisekliimat. Lubivärvi on ajalooliselt kasutatud ka puitseinte ja lagede värvimiseks, katusekonstruktsioonide tuletundlikkuse parandamiseks ning keldrites desinfitseeriva hoolduskihina. Lubivärviga värvitud pind on moodsa värviga kaetud tuimast pinnast elavam, sest lubivärvitud seinal on hulgaliselt varjundeid ning see muutub vastavalt ilmastikutingimustele. Värvikihi vananemine toimub aegamööda ja märkamatult, kuna kiht kulub ilmastiku toimele ühtlaselt.

Oskused ja ilm – õnnestumiseks vajalik kooslus

Üha enam taasavastatakse lubjal põhinevate mörtide ja värvide häid omadusi, kuid tihti unustatakse, et nende traditsiooniliste materjalidega töötades ei tohi lähtuda nüüdisaja tavapärasest ehituspraktikast. Lubjal põhineva mördi ja värviga töötamine on peamiselt käsitöö ning nõuab spetsiifilisi töövõtteid ja teadmisi. Kuid nii palju kui meistreid, on ka retsepte ja töövõtteid.

Väga oluline tegur krohvimis- ja värvimistöode õnnestumisel on ilm. Hea tulemuse saamiseks ei tohi seda mingil juhul eirata.

- **Lubjal põhinevate mörtide ja värvidega saab välitingimustes töötada vaid soojal ajal, kui ei ole öökülmade ohtu ehk siis maist septembrini, mil ööpäeva keskmine õhutemperatuur on üle +5 °C.** Peab arvestama, et lubimördi ja lubivärvi kivistumisprotsess (karboniseerumine) vajab sooja ja niisket keskkonda ning 1 cm paksuse lubimördi karboniseerumine võtab soodsatel tingimustel aega keskmiselt üks kuu. Enne lubikrohvile järgmise kihi peale kandmist tuleb sellel lasta kuivada enamasti vähemalt nädala (1 ööpäev 1 mm kohta). Lubikrohvile võib hingava viimistluse, nt lubivärvi peale kanda ca 2–4 nädala pärast. Sealjuures on lubivärv üle värvitav ca 24 tunni möödudes.
- **Lubja kivistumisprotsessi ohustab ka otsene päikese kiirgus, sest nii aurustub karboniseerumiseks vajalik niiskus liiga kiiresti.** Tööde õnnestumiseks peab krohvitava või värvitava piirkonna kaitsma päikese eest ning vajadusel tuleb teha ka pindade järelniisutust. Seetõttu ei soovitata kuumal südasuvel lubivärviga töid ette võtta. Selleks sobib paremini pilvine ja sume ilm. Siseruumides töötamisel tuleb vältida tuuletõmbust (seetõttu ei tohi kuivamise kiirendamiseks kasutada ka soojapuhureid).

- **Traditsioonilise lubimördi koostis on 1 kaaluosa lubjapastat, 3 kaaluosa täiteainet ning vesi.** Mördi peamine täiteaine on liiv, mis peab olema kuiv ja puhas. Lisaks kasutatakse täiteainena ka teisi komponente (nt purustatud või jahvatatud lubjakivi).
- **Kvaliteetse lubimördi tagavad lubjaaugus laagerdunud sideainelubi, side- ja täiteaine õige vahekord ning täiteaine puhtus ja õige fraktsioon** (tera suurus).

ALUSPINNA ETTEVALMISTAMINE

- **Krohvitav müür puhastatakse põhjalikult mustusest, samblikust ja lahtistest osakestest.** Kui tööde eesmärgiks on parandada olemasolevat krohvi, **puhastatakse kahjustunud pind ettevaatlikult lahtisest krohvist.** Potentsiaalseid lahtise krohvi piirkondi pragude läheduses ja ümberehituste piirkondades kontrollitakse koputamise teel.
- **Puidust aluspinnale kinnitatakse krohvi seinas püsimiseks krohvimatid, roovõrk või tsingitud raabitsvõrk.** Klambrid või naelad, millega alus seinale kinnitatakse, peavad olema kas roostevabad või tsingitud.
- **Enne krohvimistööde algust niisutatakse aluspind puhta veega.**

Varem krohviti lubimördiga otse palkseintele, mis olid paremaks nakkumiseks puupulki täis löödud. Krohvi hoidmiseks on seinale kinnitatud ka diagonaalselt ja risti naelutatud krohvipeerge ja rooplaate. Foto: K. Tooming

Pilliroost krohvimati ehk rooplaadi paigaldamine.
Foto: Säästva Renoveerimise Infokeskus

Krohvimine

Krohvikihi ülesanne on kaitsta müüri ilmastiku eest. Olenevalt aluspinnast ja hoone asukohast on fassaadil optimaalne krohvikihi paksus 15–25 mm. Selleks, et nii paks mördikiht püsima jääks, **krohvatakse seinu õhukeste kihtidena:** sisseviskekiht, täitekihid ja viimistluskiht.

Mördi täiteaine fraktsioon muutub eri krohvikihtides põhimõttel, mida pinna suunas, seda peeneteralisemaks muutub täiteaine.

Kihid kantakse seinale käsitsi traditsioonilisi krohvimise töövõtteid kasutades.

- Sisseviskekiht on õhuke (1–5 mm), mördi täiteaine tera suurus on kuni 3 mm. Kiht peab katma ühtlaselt kogu pinna ja seda reeglina ei siluta.
- Täitekihid moodustavad krohvi põhiosa ning see kantakse seinale veidi paksemate kihtidena (5–7 mm). Täitekihti silutakse kas lati või kelluservaga. Kasutatakse sisseviskekihile sarnast mörti.
- Viimistluskiht on õhuke (kuni 3 mm) ja krohvatakse mördiga, mille täiteaine tera suurus on kuni 1 mm. Viimistluskiht kantakse seinale vastavalt soovitavale pinna struktuurile, kas hõõruti või kelluga.
- Ebatasase aluspinna puhul järgib krohvikiht tavaliselt seinu konarusi. See reegel ei kehti range silekrohvi puhul.
- **Iga uue kihi pealekandmisel oodatakse, kuni alumine krohvikiht on hakanud tahenema ja muutunud imavaks, kuid see ei tohi läbi kuivada.**
- Olenevalt aluspinnast, asukohast ja ilmast peab krohvikihte enne uue kihi pealekandmist niisutama puhta veega, et vältida kuivamist ja soodustada karboniseerumist.

Seina konarusi järgiv krohv. Foto: K. Matteus

Ajaloolise krohviga töötamise meelespea

- **Ajaloolist krohvi puudutavate tööde** (nii sise- kui väliskrohvide puhul) eeldus on uuringud, mille käigus kaardistatakse olemasolev situatsioon ning tehakse konserveerimis- või restaureerimissetepanekud. **Ajalooline krohv on sama tähtis kui ajaloolised konstruktsioonid, aknad-uksed!**
- **Aluselt lahti löönud ehk nn kobisev krohv püsib seinal hästi, kui see on seotud vuugimördiga.** Vajadusel saab aluselt lahti tulnud ja pragunevat krohvi kinnitada vedelat mörti seina ja krohvikihhi vahele süstides. Sellist injekteerimise meetodit on kasutatud eriti vana ja väärtusliku ning maalingutega krohvi puhul. Nn kobiseva krohvi eemaldamine on vajalik, kui seinalt lahti tulnud krohv on praguline ja pudenev ning krohv seinas enam hästi ei püsi. Lihtsamatel hoonetel on seega mõistlikum kobisev krohv eemaldada ning täiteainena jahvatatud kujul taaskasutada või kasutada uut olemasolevaga sarnast krohvisegu. Eemaldamisel tuleb piirduda kahjustunud pinna puhastamisega.
- **Kõik krohvi parandustööd tuleb teha mördiga, mille koostis sarnaneb võimalikult originaalkrohvide.**
- Lahtise lubivärvi kihi eemaldamiseks tuleb kasutada nailonharjastega harja või ümardatud nurkadega pahtlilabidat, mis sobib siledalt pinnalt sobimatu kooruva krohvi või paksema värvi kihi eemaldamiseks. Praktikas on tõhus mõõdukas survepesu, mis puhastab lahtistest osadest, eemaldab mustuse ja tolmu (mis võib naket nõrgendada ja mida harjates kindlasti pinnale jääb) ning samal ajal niisutab seinapinda ehk saab kohe jätkata värvimisega. Olenemata eemaldusmeetodist tuleb hoolega jälgida võimalikke jälgi eri ajastute maalingutest. **Maalingute paljandumisel tuleb tööd peatada ja konsulteerida spetsialistiga.**

Krohviparanduste tegemine Kuressaare Laurentiuse kirikus.
Foto: K. Matteus

Pealmiste lahtiste värvi kihtide eemaldamise paljandunud trafarettmaalingud Karlowa mõisas. Foto: K. Matteus

Lubivärv

Lubivärvi valmistamisel on peaaegu igal meistril oma retsept, mis varieerub vastavalt aluspinna omadustele või ilmastikutingimustele. Grammilise täpsusega mõõdetud koostisosadest peetakse tähtsamaks meistri vaistu. Eri retseptide puhul on üks peamine erinevus vee osakaal värvis, mistõttu mõni värv on vedelam ja vajab 6–8 korda katmist, teisel seevastu piisab 3–4 kihist. Siinsest retseptist saab n-ö paksema värvi, mille puhul piisab vähematest katmiskordadest.

Lubivärvi toonimine raudvitrioli ehk raudsulfaadi lahusega.
Foto: Majatohter

- **Lubivärv koosneb 1 mahuosast lubjapastast, 2–3 mahuosast lubjaveest ning vajadusel pigmendist.**
- **Lubjavett saadakse 1 mahuosa lubjapasta ja 4–5 mahuosa vee segamisel.** Segu peab kinnises nõus seisma 1–2 päeva. Anum peab olema suletud, kuna lubi hakkab reageerima õhus sisalduva süsihappegaasiga ning selle tagajärjel tekib lubjavee pinnale koorik. Kui koorik on siiski tekkinud, tuleb see enne kasutamist eemaldada. Lubivärvi valmistamiseks valatakse selge lubjavesi põhja settinud lubjapastalt ära. Ühest kogusest lubjapastast saab lubjavett valmistada 5–6 korda.
- Lubivärvile annavad tooni **naturaalsed pigmendid, mille hulk võiks olla maksimaalselt 8% värvi kogusest.** Kui värvile pigmenti ei lisata, saadakse valge lubivärv. Enne värvi segamist sulatatakse pigmenti kaks ööpäeva lubjavees (vahekorras 1 : 1) vältimaks pigmenditükke, mis võivad värvides seina triibuliseks jätta. On oluline meeles pidada, et märjana on värv oluliselt tumedam ning kuivades muutub mitme tooni võrra heledamaks.
- Eesti jaekaubanduses kättesaadavad lubivärvid on näiteks Tikkurila Holvi lubivärv (toonitakse Tikkurila Kivipindade värvikaardi ja Facade 760 värvikaardi järgi) ja Caparoli Histolith Fassadenkalk (Histolith Klassik värvikaart).

Kohalikest tootjatest on kõige suurem värvivalik UKU lubivärvidel (UKU lubjatoodete värvikaart). Muinsuskaitseamet hoiustab ka Rootsis koostatud lubivärvi proovide kogu „Kalkfärg 90“, mis sisaldab üle 200 eri tooni lubivärvi prooviplaadi ning retsepti konkreetse värvi valmistamiseks.

- Värv soovitatakse valmistada korraga ühe seina tarbeks. Sel moel ei jää eri ajal tehtud värvi võimalik toonierinevus silmatorkav.

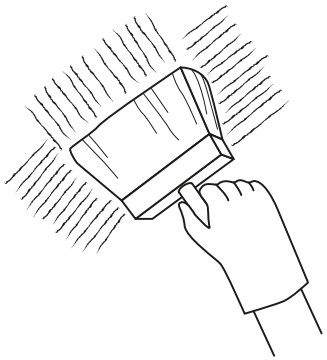

Lubivärvi toonimine raudvitrioli ehk raudsulfaadi lahusega.
Foto: Majatohter

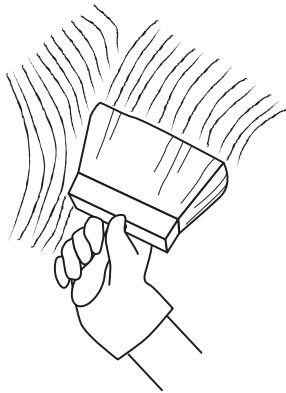
ALUSPINNA ETTEVALMISTAMINE

- **Värvitav pind tuleb korralikult puhastada ja pesta** mustusest, samblikust, lahtistest osakestest ning tolmust. Vajadusel tehakse krohviparandused.
- **Lubivärv nakkub kõige paremini lubikrohvi või lubivärviga.** Probleemsetel pindadel, kus leidub teist tüüpi värve, lubivärv ei püsi.
- **Värvimise ajaks kaetakse kinni mittevärvitavad fassaadidetailid, sh aknad, kuna lubivärv on söövitava toimega** (söövitab ka klaasi).

a)

b)

Värvitakse kas ristikujuliselt või ringjalt.
Joonis: Knut Akesson „Lubimört 1”, 2003

VÄRVIMINE

- **Lubivärvi esimene kiht kantakse eelnevalt puhta veega niisutatud pinnale.**
- **Värvimisel tuleb arvestada, et värvi äär ei tohi kuivada.** Vastasel juhul jääb kuivanud rant pinnal selgelt nähtav. Seega on mõistlik värvida mitmekesi ja üks sein korraga.
- **Värvitakse üks kiht päevas.**
- **Värvitakse õhukeste kihtide kaupa suurte haraliste otstega pintslitega. Pintsli tõmbed on lühikesed ja värvitakse kas ristikujuliselt või ringjalt. Pinda ei tohi hõõruda!**
- **Värvimisel tuleb värvi aeg-ajalt korralikult segada, et see põhja ei settiks.**
- **Värvikihtide arv on piisav, kui pind on ühtlaselt kaetud ning pintslikärvad ei jäta veel pinnale jälgi.**
- Viimase värvikihi fikseerimiseks võib pinnale pihustada lubjavett.
- Töö lõpetamisel tuleb pintsel kohe puhta veega hoolikalt loputada. Lisaks on soovitatav pintsleid hoida äädikalahuses (1 osa äädikat ja 9 osa vett). Töö jätkamisel tuleb pintsleid hoolikalt puhta veega loputada.

Ringjate pintsli tõmmetega värvitud sein. Foto: K. Matteus

Enne värvima asumist tuleks kindlasti teha proovilapp ja lasta sel kuivada, et veenduda tooni sobivuses. Foto: J. Kilumets

Pane tähele!

- Kõigi enne 19. sajandi viimast veerandit rajatud hoonete puhul on ehitamisel põhiliselt kasutatud lubimörti ja viimistlemisel lubikrohvi ning -värve. Seetõttu tuleb ka nende hooldus- ja restaureerimistöödel kasutada lubjal põhinevat mörti ja värvi.
- Lubi on söövitav! Lubjaga töötamisel kasutada kaitsevahendeid! Lubja sattumisel silma loputada koheselt veega.

**Kui tegemist on mälestisega
või muinsuskaitsealal paikneva
ehitisega, konsulteerige kindlasti
enne tööde alustamist muinsus-
kaitseametiga spetsialistiga!**

LISAMATERJALID

Antell, O.; Brydolf, E.; Hjorth, S.-O.; Kjellberg, H.; Paues, C. „Hoonete värvimine traditsiooniliste värvidega”.
Rootsi Riigi Muinsuskaitseamet, 1997

Elvisto, T. A.; Pere, R. „Looduslikud värvid ehituses. Kuidas valmistada ja kasutada vanu häid värve”.
Maja tervis 3. Kodukiri. Tallinn, 2006

Helm, H. „Kodused värvimistööd”. Tallinn, 1940

Johanson, A. „Ehitusmaterjalid. I osa. Kivid ja sideained”. Tallinn 1936

Kaila, P. „Majatohter. 2. osa”. Tallinn, 1999

Kaila, P. „Majatohter. 6. osa”. Tallinn, 1999

Kirk, A. „Maalri käsiraamat. I osa”. Tallinn, 1938

Kirk, A. „Maalri käsiraamat. II osa”. Tallinn, 1942

Täheväli Stroh, L.; Åkesson, K. „Lubimört 1. Praktilisi juhiseid lubivärvi ja lubimördiga töötamiseks”. 2003

Velberg, H. „Vajalisemaid värvimisviise”. Tallinn, 1936

<https://uku.eu/lubjatooted/lubivarv/>

MUINSUSKAITSEAMET

info@muinsuskaitseamet.ee
www.muinsuskaitseamet.ee

Infokaart uuendatud 2026. aastal
[LIFE HeritageHOME](#) projekti käigus.

Infokaardi algne koostaja:
Kaire Tooming 2009. aastal.

Projekti kaasrahastab Euroopa Liit.
Siin väljendatud seisukohad ja arvamused
on ainult autorite omad ega pruugi kajastada
Euroopa Liidu või CINEA seisukohti.
Euroopa Liit ega toetust andev asutus
ei saanende eest vastutada.

Kaasrahastanud
Euroopa Liit

muinsus
KODU
renoveerimise teejuht